Euskal Herriko Ahotsak

ahotsak.com

Joxe Luis Usarralde Lasquibar Iyuya

Andoain, Gipuzkoa
(1928-2014)

Aurkibidea

Biografia

Andoaingo Iyuya baserrian jaio zen; eta, urte horretan bertan etxea erre ondoren, Bistaeder baserrira joan ziren bizitzera. 11 senide izan ziren, sei arreba eta bost anaia, eta gehienek artzaintzan egin zuten lan gaztetan. Bi artalde izaten zituzten, zotalekoak eta sasi-ardiak; Joxe Luisek sasi-ardiak zaintzen zituen, etxean edukitzen zituztenak, alegia. Aita basozain eta txondorgile ere aritzen zen eta hamar urte zituenerako hasi zen Joxe Luis ikatza asto gainean garraiatzen. Eskolan zerbait ibili bazen ere, lanean gehiago aritu behar izan zuen. 15 urte zituela, Urrizti baserrira bidali zuten morroi, eta bertan egon zen soldadu joan zen arte. Handik itzulitakoan, hainbat lantegitan lanean aritu ondoren, Urrizti baserriko alaba zaharrenarekin ezkondu zen. Baserrian eta kanpoan segitu zuen lanean, eta Urriztin bizi izan da geroztik.

Zintak

AND-099

- **Proiektua**: Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Ansa, Ainhoa
- **Data**: 2011-02-03
- **Iraupena**: 80 min
- **Euskarria**: Bideo digitala
- **Kodifikatzailea**: Errazkin, Aitor

Pasarteak

1. Sute handia

- **Erref**: AND-099/002
- **Iraupena**: 0:01:01. **Hasi**: 00:02:06. **Bukatu**: 00:03:07
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:
Joxe Luisek hamar hilabete zituela Leitzalarretik Iyuya ingururainoko mendi guztiak kiskali ziren, txondor batetik ateratako sua zela eta. Amonak besotan hartuta urrundu zuen Joxe Luis, baserriak su har zezakeelakoan, eta amonari buruko zapiak su hartu zion. Hala ere, onik atera ziren biak. Baserria erre egin zen eta Bista Eder baserrira joan ziren bizitzera. Bertan hazia da Joxe Luis.

2. Sute handia II

- **Erref**: AND-099/004
- **Iraupena**: 0:01:17. **Hasi**: 00:03:38. **Bukatu**: 00:04:55
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:
1929ko suteak zein kalte eragin zituen esaten du Joxe Luisek. Urrizti baserrian bizi dira gaur egun; gutxienez bitan erretako baserria.

3. Huntza ardiaren gustuko jaki

- **Erref**: AND-099/006
- **Iraupena**: 0:01:29. **Hasi**: 00:05:21. **Bukatu**: 00:06:50
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:
Hazi ahala arrebak neskame joan ziren. Neguan, aitak artalde bat zaintzen zuen eta gainontzeko senitartekoek beste bat. Huntza ematen zieten jaten ardiei.

4. Aziendarentzako jana preparatzen

- **Erref**: AND-099/007
- **Iraupena**: 0:02:12. **Hasi**: 00:06:50. **Bukatu**: 00:09:02
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:
Etxean hiru-lau behi izaten zituzten eta haiei huntza eta ote samurra ematen zieten. Otea jo behar izaten zen, txiki txiki egin, huntza, belar ondu, arbi edo erremolatxarekin nahasi nahi baldin bazen.

5. Txondorra nola egiten den

- **Erref**: AND-099/009
- **Iraupena**: 0:03:17. **Hasi**: 00:09:59. **Bukatu**: 00:13:16
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lan-prozesuak
- Lanbideak » Antzinako lanbideak » Ikazkinak eta txondorrak

Laburpena:
Joxe Luisen aita basolanetan jarduten zuen udan. Joxe Luisek azaltzen du txondorra nola egiten den. Egurrak, ikatz egitekotan, txondor barruan erre ez, egosi egin behar du.

6. Ikatza txondorretik atera eta saldu

- **Erref**: AND-099/010
- **Iraupena**: 0:02:02. **Hasi**: 00:13:16. **Bukatu**: 00:15:18
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Antzinako lanbideak » Ikazkinak eta txondorrak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak

Laburpena:
Hamar urte betetzerako Joxe Luis ikatza saltzen ibiltzen zen, aurrera eta atzera. Zortzi urterekin hasi zen eskolan, baina hamar urte betetzerakoan utzi zuen, eta mendian lanean hasi zen gero, aitari laguntzen.

7. Urriztiko lehen maizterrak

- **Erref**: AND-099/018
- **Iraupena**: 0:01:38. **Hasi**: 00:23:11. **Bukatu**: 00:24:49
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Urriztiko lehen maizterrak Nafarroako Labaiengo familia bateko kideak izan ziren. Bizilekuaz gain, egunean laurogei litro esne erosteko prest zegoen hartzaile-zerrenda eman zieten labaiendar haiei, baina hiru semek alde egin zioten aitari eta hiru urteren buruan utzi zuten baserria.

8. Urrizti erosi

- **Erref**: AND-099/020
- **Iraupena**: 0:01:13. **Hasi**: 00:25:42. **Bukatu**: 00:26:55
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Bigarren familia bat egon zen Urriztin, maizter, baina horrek ere ez zuen iraun. Koinatuek etxea saldu beharra zegoela zioten, baina Joxe Luisi pena ematen zion etxea saltzeak, eta berak erosi zuen.

9. Baserriko lanaren etekina eta diru-laguntzak

- **Erref**: AND-099/022
- **Iraupena**: 0:00:51. **Hasi**: 00:29:51. **Bukatu**: 00:30:42
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Joxe Luisek beti ezagutu ditu abereak baserrian. Urrizti baserria koinatuei erosi eta gerora ere behiak jarri zituen. Hala ere, beste garai batzuk ziren, eta egungoarekin alderatuz, baserriko lanari atera ahal zitzaion etekina oso bestelakoa zen.

10. Sasiardiak eta zotalekoak

- **Erref**: AND-099/024
- **Iraupena**: 0:01:46. **Hasi**: 00:30:50. **Bukatu**: 00:32:36
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Joxe Luisek azaltzen du zein alde dagoen sasiardien eta zotalekoen artean.

11. Lizar-hostoa ardien

- **Erref**: AND-099/025
- **Iraupena**: 0:01:07. **Hasi**: 00:32:36. **Bukatu**: 00:33:43
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Iyuya baserri inguruan lizar asko zegoen, eta lizar hostoa biltzen zuten, neguan ardiei emateko. San Migeleko ilbeheran biltzen zen hostoa eta sabaian jarri.

12. Pentsutarako dirurik ez

- **Erref**: AND-099/026
- **Iraupena**: 0:00:39. **Hasi**: 00:33:43. **Bukatu**: 00:34:22
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Joxe Luis eta haren senideak aitarekin batera artzain ibiltzen zirenean, ez zuten ia dirurik ikusten, eta ondorioz, ardientzat pentsurik ere ez zen erabiltzen.

13. Mendira igo eta ardiak jetzi

- **Erref**: AND-099/028
- **Iraupena**: 0:02:26. **Hasi**: 00:35:10. **Bukatu**: 00:37:36
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Zortzi urte zituenetik, eta hamalau bete bitarte, ardiak jetzi behar izaten ziren garaian, udan, egunero joan behar izan zuen Joxe Luisek haiek jetzi eta esnea jaistera, amak gazta egin zezan. Anaia zaharragoarekin joaten zen.

14. Gatzagi naturala zer den

- **Erref**: AND-099/030
- **Iraupena**: 0:01:05. **Hasi**: 00:38:02. **Bukatu**: 00:39:07
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Esneko arkumearen gatzagia da lehortzen jarri eta gazta erabiltzeko erabiltzen dena. Behin belarra jaten hasi den arkumearen gatzagiak ez omen du gazta egiteko balio.

15. Gazta egiten

- **Erref**: AND-099/031
- **Iraupena**: 0:02:57. **Hasi**: 00:39:07. **Bukatu**: 00:42:04
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Lan-prozesuak

Laburpena:
Esnea hogeita hemezortzi gradutara berotuta egiten da gazta. Esnea gehiago berotuz gero, gazta zakarragoa ateratzen da; esne hotzagoarekin, aldiz, beragoa. Esneari gatzagi naturala gehitzen zaio; esnea lehortu egiten da, eta txikitu egin behar izaten da hori guztia. Eskuekin bildu eta zapaldu, eta gazura apartatu egiten da. Ondoren, latazko molde borobil batzuetan sartzen zen gazta; molde hauei "sumitz" esaten die Joxe Luisek, eta hondoa zulotxoz josia izaten zuten, eskuz estutzerakoan gatzura guztia irten zedin.

16. Gazta ketu eta kolorea eman

- **Erref**: AND-099/032
- **Iraupena**: 0:02:26. **Hasi**: 00:42:04. **Bukatu**: 00:44:30
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Lan-prozesuak

Laburpena:
Gazta ketu eta kolorea emateko haltzaren egurrari su ematen zitzaion, eta gaztak su horren gainean jartzen ziren, keak gaztak biltzeko moduan. Txikoria urarekin egiten ere ezagutu du Cristinak.

17. Mami ona egiteko gakoak

- **Erref**: AND-099/033
- **Iraupena**: 0:01:44. **Hasi**: 00:44:30. **Bukatu**: 00:46:14
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:
Garai batean mamia gutxitan egiten zuten Joxe Luisen etxean. Gazta egiteko joera gehiago zuten. Esnearen tenperatura erabakigarria da mami ona egiteko.

18. Gazura txerrientzat

- **Erref**: AND-099/034
- **Iraupena**: 0:00:39. **Hasi**: 00:46:14. **Bukatu**: 00:46:53
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Gazta egin eta sobratzen zen gazura txerriei ematen zieten.

19. Oilaskoak kalera saldu eta sardinzarrak etxerako

- **Erref**: AND-099/035
- **Iraupena**: 0:01:01. **Hasi**: 00:46:53. **Bukatu**: 00:47:54
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera

Laburpena:
Oilaskoak kaletarrei saltzen ateratzen zuten etekinik handiena. Sardinzarrak eramaten zituzten baserrirako; egun baino estimazio handiagoa zuten orduan sardinzarrek.

20. Arkumeak Errenteriara saltzen

- **Erref**: AND-099/037
- **Iraupena**: 0:00:29. **Hasi**: 00:48:08. **Bukatu**: 00:48:37
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera

Laburpena:
Izeba batek jatetxe handi bat zuen Errenterian, eta hari saltzen zizkioten arkumeak, etxean hilak eta larrutuak.

21. Arkumearen odola jan

- **Erref**: AND-099/038
- **Iraupena**: 0:00:53. **Hasi**: 00:48:37. **Bukatu**: 00:49:30
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:
Arkumearen odola egosita jaten zen: arrautzarik baldin bazuten, tortillan; eta arrautzarik ez baldin bazen, aldiz, odola hutsik jaten zen.

22. Ardi mozteko garaian, arkume jateak

- **Erref**: AND-099/039
- **Iraupena**: 0:01:03. **Hasi**: 00:49:30. **Bukatu**: 00:50:33
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Ardi mozteko garaian, arkume jateak egiten zituzten bazkaritan. Hala ere, lan handia eta nekeza izaten zen ardi moztea, eta gosaritarako, arkumearen bihotza, birikak, burua eta lepoa jan ohi ziren, patatekin kazuela handi batean prestatuta. Ondoren, bazkaritan, hildako arkumea jango zuten, erreta zein gisatua.

23. Ardi moztea

- **Erref**: AND-099/040
- **Iraupena**: 0:01:43. **Hasi**: 00:50:33. **Bukatu**: 00:52:16
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Udan berorik pasa ez dezaten mozten zaie ilea ardiei. Egun, urtean bitan mozten zaie, baina garai batean urtean behin mozten zitzaien, San Juan egunerako-edo. Ardi moztea guraizeekin egiten zen lehen, eta aprobetxatu

egiten zen ardiei zintzarriak eta uztaiak berritzeko. Hankak lotu egiten zaizkie ardiei, geldirik egon daitezen eta ilea errazago mozteko.

24. Ardien hanka-minak sendatzen

- **Erref**: AND-099/041
- **Iraupena**: 0:01:41. **Hasi**: 00:52:16. **Bukatu**: 00:53:57
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Ardi mozteak hanka-minak osatzeko aprobetxatzen ziren ere.

25. Aharia zikiratu edo aldatu

- **Erref**: AND-099/042
- **Iraupena**: 0:01:11. **Hasi**: 00:53:57. **Bukatu**: 00:55:08
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Ahari batek bere ume bat estaltzen badu, handik ez da arkumerik ondo jaioko. Horregatik, ahariak, behin estalketa lanak egin eta gero, zikiratu edo aldatu egiten dira. Ahari bat berrogeita hamar ardi inguru estaltzeko izan ohi zuten.

26. Ahariak zikiratzen zituen osaba

- **Erref**: AND-099/043
- **Iraupena**: 0:01:16. **Hasi**: 00:55:08. **Bukatu**: 00:56:24
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Aldea dago garai bateko zikiratzeko modutik gaur egunekora. Zikiroa, ahari zikiratua alegia, jaki estimatua izan da beti.

27. Arkumea noiz jaio

- **Erref**: AND-099/044
- **Iraupena**: 0:00:58. **Hasi**: 00:56:24. **Bukatu**: 00:57:22
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Aldatu egin da aharia artaldeari botatzeko garaia. Garai batean, arkumeak udaberrirako etor zitezen nahi izaten zen. Egun, diru gehien egiten duen garairako ekarri ohi dira: Gabonetarako, alegia.

28. Artaldea osatzen

- **Erref**: AND-099/045
- **Iraupena**: 0:01:32. **Hasi**: 00:57:22. **Bukatu**: 00:58:54
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Artaldea ezin da justuan osatu. Beti izan behar dira ardiak soberan, badaezpada ere. Lehen urtea bete arteko ardiari arkume esaten zaio. Bost urtetik gorakoa, aldiz, ardi zaharra da.

29. Ardiak arkumea ukatu

- **Erref**: AND-099/046
- **Iraupena**: 0:01:31. **Hasi**: 00:58:54. **Bukatu**: 01:00:25
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Orain baino gehiagotan gertatzen omen zen lehen, ardi batek umea egin eta ez onartzea edo ukatzea. Joxe Luisek dio ardia gutxi janda egoteagatik gertatu ohi zela hori.

30. Arkume bat beste baten larruarekin jantzita

- **Erref**: AND-099/047
- **Iraupena**: 0:01:21. **Hasi**: 01:00:25. **Bukatu**: 01:01:46
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:
Ardi bati arkumea hiltzen zaionean, ardi horrek berak beste arkume bat onar dezan modu bat baino gehiago dagoela dio Joxe Luisek. Hala ere, ardi batek bere arkume propioa ez dena onartzeko ala ez, asko dago animaliaren izaeraren baitan.

31. Joare edo zintzarri klaseak

- **Erref**: AND-099/048
- **Iraupena**: 0:01:59. **Hasi**: 01:01:46. **Bukatu**: 01:03:45

- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:
Hainbat joare edo zintzarri klase dago, baina Joxe Luisen ustez, egokienak txikienak dira beti, animaliari traba gutxien egiten diotenak. Zintzarriaren barruko mingaina nolakoa izan behar duen ere esaten du Joxe Luisek.

32. Ardien belarrietako seinaleak

- **Erref**: AND-099/049
- **Iraupena**: 0:01:36. **Hasi**: 01:03:45. **Bukatu**: 01:05:21
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:
Artzain bakoitzak bere seinalea egiten die ardiei, belarri batean edo bitan forma jakin bateko mozketak eginez.

33. Garai bateko otorduak

- **Erref**: AND-099/051
- **Iraupena**: 0:01:50. **Hasi**: 01:09:11. **Bukatu**: 01:11:01
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Garai bateko otorduak nolakoak izaten ziren kontatzen digu. Eltzea mahaiaren erdian jarri eta familia guztia handik jaten, batere platerik gabe. Helduak eserita jaten zuten, baina haurrek zutik. Norberaren tokia errespetatu egiten zen.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-11-13

CC-by-sa | **Ahotsak.eus**
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com